

НАПРЯМ 7. СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ

Мацейків Т. І.

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти*

Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна

ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Специфічною особливістю сучасної світової соціокультурної ситуації є звернення до людини, її внутрішнього світу, духовності і моральності, бо саме людина є початком і кінцевою метою виховання і розвитку цивілізації. Саме тому визначальним чинником і передумовою демократичних перетворень у сучасному українському суспільстві є зміна способу мислення людей, їх ціннісних орієнтацій. Для того, щоб демократія стала реальністю життя, потрібна зацікавленість людей у досягненні суспільно важливих цілей, їхня соціальна відповідальність, сприяння зближенню особи та держави, подолання або хоча б послаблення суперечностей між ними [1, с. 4–5]. Немає сумніву в тому, що наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ століття Україна переживає саме період, коли потреба у формуванні громадян демократичної держави є найгострішою. Тому сучасна соціальна дійсність по-новому ставить проблему навчання та виховання особистості.

Сучасні вчені-педагоги визначають громадянськість як фундаментальну духовно – моральну якість, світоглядну і психологічну характеристику особистості, що реалізується в житті як можливість втілення людиною сукупності її соціальних, політичних, громадянських прав, ефективної самореалізації, що супроводжується вдалим інтегруванням особистості в суспільство [1]. Виходячи з цього, зауважимо, що громадянськість – це певною мірою морально– психологічна готовність (відповідні почуття, ставлення, установки, цінності) людини реалізувати свої права та обов'язки поважати права і свободи інших громадян, розуміти власну відповідальність перед суспільством і державою за свої вчинки. Тому формування громадянськості є необхідним, але не достатнім у вихованні громадянина демократичного суспільства. Можна бути

психологічно готовим до життя в демократичному суспільстві, проте нездатним реалізувати цю готовність практично. Вона має бути доповнена відповідними вміннями, навичками, моделями поведінки тощо. У сукупності все це може розглядатися як громадянська компетентність. Громадянська компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яка включає і певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя – громадянськість. Отже, громадянськість як психологічне утворення є лише частиною громадянської компетентності, під якою розуміється здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізувати громадянські права і обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства і розуміється як сукупність освітніх елементів, що складається з сукупності знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвідчизниками, Батьківщиною, і державою [2, с. 5].

У педагогічному плані громадянськість складається з певної сукупності знань, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити її місце в суспільстві, її обов'язок і відповідальність перед співвідчизниками, Батьківщиною. Однак без виховання громадянськості неможливо формування громадянської компетентності, а врешті-решт й громадянина демократичного суспільства. Як підкреслює О. Сухомлинська, виховання громадянських якостей (громадянськості) – це емоційно-почуттєве прилучення дітей до різних форм знання, розуміння, діяльності й поведінки, спрямованих на прояви громадянськості. До громадянських якостей належать: любов до свого народу, краю, Вітчизни, толерантність, демократизм, громадянська самосвідомість, громадянська гідність, громадянський обов'язок, громадянська відповідальність, громадянська мужність, громадянська діловитість, працелюбність, повага до законів держави, чужої думки [3].

На думку зарубіжних авторів (В. Беннет, В. Кілпатрік, Т. Лікон, К. Реан) основою формування громадянських якостей є виховання характеру. Поняття «характер в їхньому розумінні, складається із трьох взаємопов'язаних частин: знання моральних принципів, і діяльність.

В процесі виховання громадянські цінності суспільства інтеріоризуються в особистісні, а отже перетворюються на громадянські якості конкретної людини. Водночас, поняття «громадянські цінності» і «громадянські якості» « не повністю розкривають зміст громадянськості, як інтегрального, психологічного новоутворення особистості. Зовнішні прояви громадянських ціннісних орієнтацій, які складають громадянські якості особистості, системно й постійно відбиваючись на вчинках

людини, поступово формують риси її характеру – риси громадянськості особистості.

Під поняттям «риса громадянськості» розуміють властивості характеру особистості, які сформувалися в процесі відповідної діяльності шляхом інтеріоризації людиною громадянських цінностей суспільства у власні громадянські якості і відбиваються у вчинках і поведінці людини.

Наслідком, результатом формування громадянськості має бути формування людини, яку характеризують такі риси :

- патріотизм, почуття причетності до історичної долі Вітчизни та народу, усвідомлення себе повноправним громадянином своєї країни, членом соціальної спільноти, представником свого народу, своєї місцевої громади;

- відкритість до національно-культурних цінностей інших народів та пошана до них;

- відданість демократичним цінностям, віра в них, прихильність до таких вартостей суспільного життя як права людини, свобода, справедливість, рівність можливостей, верховенство права та правління закону, законслухняність, стабільність, безпека, справедливість і готовність їх захищати;

- внутрішня свобода, і відповідальність за свої дії та вчинки, відчуття власної гідності, готовність виконувати обов'язки, що випливають із прав і свобод інших людей;

- лояльність і вимогливість до законів, влади, соціальних і політичних інститутів держави, процедур прийняття суспільних рішень, повага до демократичних виборів і до демократично обраної влади;

- активна громадська позиція, прагнення до участі у суспільному житті, готовність та здатність людини, громадянина до активної участі у справах суспільства й держави на основі глибокого усвідомлення своїх прав та обов'язків.

Методика формування рис громадянськості старшокласників на уроках історії України передбачає посилення у змісті навчання ролі громадянознавчих знань та системне оволодіння ними старшокласниками, приділення вчителями уваги формуванню громадянознавчих умінь учнів як окремого завдання навчального процесу, обов'язкове систематичне застосування інтерактивних технологій навчання, що максимально активізували позицію учня в навчанні.

Список літератури:

1. Бех І.Д. Психолого-педагогічні умови виховання у молоді громадянськості // Громадянське виховання молоді в умовах трансформації суспільства: Зб. наук. ст. – Черкаси, – 1998. – С. 3–6.

2. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної науки // Вісник програм шкільних обмінів. – 2015. – № 23 – С. 18–20.
3. Теоретичні засади формування громадянської компетентності учнівської молоді // Управління школою. Березень 2018 р. – № 8(92). – С. 5–7.

Тушко К. Ю.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін*

Чистяков С. А.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін*

Совва С. М.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології,
педагогіки та соціально-економічних дисциплін*

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна

ЩОДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У представленій публікації увага зосереджена на вирішенні проблеми формування в майбутніх офіцерів-прикордонників здатності до професійної взаємодії. Спроекувати досконалий зміст професійної підготовки майбутніх фахівців прикордонної служби до професійної взаємодії означає врахувати актуальні запити щодо перетворень в українському суспільстві, потреб політичної та економічної системи, ринку праці, рівня інформаційних та телекомунікаційних технологій. Професійна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників повинна відображати фундаментальні теоретико-методологічні засади професійної взаємодії, відповідні наукові досягнення у їх професійній діяльності.